

Metsäretket lasten silmin

Lasten kokemuksia metsästä varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeenlinnan korkeakoulukeskus, sosionomikoulutus

syksy, 2020

Mikko Saikkonen

Tekijä	Mikko Saikkonen	Vuosi 2020
Työn nimi	Metsäretket lasten silmin — Lasten kokemuksia metsästä varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä	
Ohjaajat	Mari Korhonen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lasten mielipiteitä metsässä toimimisesta osana varhaiskasvatusta. Tavoitteena oli saada lapsilta tietoa siitä, millaisina he kokevat päiväkodista tehtävät metsäretket ja olisiko heillä joitain kehitysehdotuksia tuleville metsäretkille. Opinnäytetyön tilaajana toimi Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva päiväkoti.

Opinnäytetyön teoriaosuus keskittyi varhaiskasvatukseen ja sen alla ympäristökasvatukseen sekä metsäpedagogiikkaan. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto tutkimukseen kerättiin haastattelemalla lapsia avoimen haastattelun keinoin. Haastatteluun vastasi yhteensä 15 lasta. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Tutkimustulosten mukaan lapset pitävät metsäretkillä eniten vapaasta, omaehtoisesta leikkimisestä. Lasten keskinäiset kaverisuhteet ja niiden tärkeys nousivat esiin niin mukavina leikkihetkinä kuin ikävinä riitoinakin. Lapset kokivat, että useammin voisi olla herkkuja eväänä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että lapset pääosin pitävät metsästä toimintaympäristönä, eniten sen erilaisten leikkimahdollisuuksien vuoksi.

Avainsanat varhaiskasvatus, metsäretki, leikki

Sivut 29 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Author	Mikko Saikkonen	Year 2020
Subject	Forest trips viewed from children's view — how children experience forest as an action zone in early childhood education	
Supervisor	Mari Korhonen	

ABSTRACT

The aim of this thesis was to bring out children's opinions about forest activities in early childhood education; what they think about forest trips and do they have some development proposals. The thesis was commissioned by a daycare centre in Southern Ostrobothnia.

The theoretical framework of this thesis focuses on early childhood education, including environmental education and forest pedagogy. The thesis is a qualitative study and the material was gathered by interviewing children. 15 children participated in the unstructured interviews. The data were analysed by thematizing.

According to the results, children like free play in the forest the most. The importance of children's mutual friendships was emphasized in both good and bad; as fun moments of play or unpleasant squabbles. Children wished for more snacks on the forest trips. Children mostly like the forest as a play environment, especially because there are so many different possibilities for playing.

Keywords early childhood education, forest trip, play

Pages 29 pages including appendices 2 pages

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Aiheen ajankohtaisuus ja aiheen rajaus	3
2	Varhaiskasvatus	3
2.1	Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa	4
2.2	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	5
3	Metsäpedagogiikka	6
3.1	Leikki	6
3.2	Päiväkotimetsä	7
4	Aiemmat tutkimukset	8
5	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys.....	9
6	Tutkimuksen toteutus.....	10
6.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	10
6.2	Lapsinäkökulmainen tutkimus.....	11
6.3	Aineiston hankinta.....	11
6.4	Aineiston analyysi	13
6.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	15
7	Tutkimustulokset	16
7.1	Omaehtoinen toiminta	16
7.2	Aikuisjohtoinen toiminta	17
8	Johtopäätökset.....	19
8.1	Lasten kokemukset metsästä toimintaympäristönä varhaiskasvatuksessa... 19	
8.2	Lasten kehitysehdotuksia metsäretkille	21
9	Pohdinta	21
	Lähteet	24

Liitteet

- Liite 1 Haastattelurunko
- Liite 2 Informointikirje vanhemmille

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena on lasten mielipiteet ja ajatukset koskien toimintaa heidän päiväkotinsa metsäretkillä. Tavoitteena on tuoda esille lasten näkökulmia metsässä toimimisesta osana varhaiskasvatusta.

Olen itse toiminut yhden esikouluvuoden metsäeskarissa varhaiskasvatuksen lastenhoitajana ja sitä kautta metsätoiminta on itselleni mieluisa aihe. Lähdin kartoittamaan opinnäytetyön tilaajaa ja aihetta lähestymällä eri kuntien varhaiskasvatuksen johtohenkilöstöä tiedustelemalla, olisiko heillä tarvetta metsätoimintaan tai liikuntaan liittyvälle opinnäytetyötutkimukselle. Nopeasti löytyikin eteläpohjanmaalainen päiväkotia, jota kiinnosti lasten ajatukset ja näkemykset metsäretkistä varhaiskasvatuksessa. Lasten mielipiteet kiinnostivat myös itseäni, sillä metsätoiminnasta varhaiskasvatuksessa on tutkimuksia jonkin verran, mutta melko vähän lasten ääni niissä pääsee kuuluviin. Usein on tutkittu, mitä hyötyä metsätoiminnasta on lasten kasvuun ja kehitykselle. Itse halusin nimenomaan tutkia aihetta siitä näkökulmasta, miten lapset metsän kokevat yhtenä varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä.

Idea tähän opinnäytetyöhön syntyi yhteistyössä opinnäytetyön tilanneen päiväkodin kanssa. Tiedusteluissa kerroin, että omat vahvuuteni varhaiskasvatuksen kentällä ovat liikunnassa ja metsätoiminnassa. Yhdessä päiväkodin kanssa lähdimme kehittelemään aiheen rajausta. Tutkimuksen avulla pyrittiin saamaan myös kasvattajille vinkkejä siihen, miten metsäretkien osalta lasten osallisuus olisi vielä paremmin toteutettavissa. Peruslähtökohta lasten osallisuudessa on kuulluksi tuleminen, mutta myös sosiaalinen vuorovaikutus on osa sitä (Turja & Vuorisalo, 2017, s. 46).

Oma kiinnostukseni varhaiskasvatuksen metsätoimintaan heräsi viimeistään, kun pääsin töihin metsäeskarin. Päivittäinen ulkona toimiminen oli erittäin mielekästä lapsille ja myös itse viihdyin työssäni erittäin hyvin. Opinnäytetyöni aihetta miettiessäni koin, että haluan sen liittyvän jollakin tavalla metsässä tapahtuvaan varhaiskasvatukseen.

Metsää käytetään jatkuvasti enemmän ja enemmän varhaiskasvatuksen yhtenä toimintaympäristönä. Koenkin tärkeäksi, että myös lapset pääsevät kertomaan omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan koskien metsätoimintaa. Lasten osallisuus on kuitenkin varhaiskasvatuksessa yhtenä isona tekijänä toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa. Miten se paremmin olisikaan toteutettavissa, kuin kysymällä lapsilta suoraan ja antamalla heille mahdollisuus tuoda omia ajatuksiaan esille.

Yhteistyöpäiväkodin ympäristö koostuu maalaismaisemasta peltoineen ja harvakseltaan rakennettuine taloineen. Peltoja rajaa metsä, jossa päiväkodin väki retkeilee säännöllisesti. Päiväkodin oma, aidattu piha on rakennettu lapsia ajatellen. Pihassa on erilaisia leikkitelineitä ja piha muistuttaakin suurelta osin tavallista, rakennettua leikkipuistoa liukumäkineen ja hiekkalaatikkoineen. Tilaa ei ole loputtomasti, mutta kyseisen päiväkodin tarpeisiin sitä on mielestäni riittävästi. Pihaan verrattuna metsä tarjoaa erilaisia virikkeitä ja mahdollisuuksia sisältävän ympäristön.

Kyseisestä päiväkodista metsäretkiä tekevät käytännössä kaikenikäiset lapset. Lapsiryhmät on jaettu iän mukaan. Vanhemmat lapset retkeilevät luonnollisesti metsässä useammin, koska käytännön toiminta, kuten siirtymiset metsään ja takaisin, sujuvat nuorimpia lapsia reippaammin ja ovat siksi aikataulullisesti helpompi toteuttaa osana päiväkotipäivää. Pääasiassa metsäretket suuntautuvat samaan, päiväkodin lähellä sijaitsevaan metsään. Metsässä lapsiryhmät toimivat suurimmaksi osaksi erillään toisistaan.

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla lapsia. Haastattelut toteutettiin lapsille tutuissa päiväkodin tiloissa. Haastattelutilanteet järjestettiin niin, että olimme haastateltavan kanssa erillisessä tilassa, jolloin ulkopuoliset häiriötekijät saatiin minimoitua ja lapset pystyivät rauhassa keskittymään haastatteluun. Haastattelut toteutettiin pääasiassa yksilöhaastatteluina, lukuun ottamatta aivan nuorimpia lapsia, jotka olivat haastatteluissa pareittain. Haastattelun lisäksi oli tarkoitus kerätä aineistoa havainnoimalla päiväkodin metsäretkiä. Koronaviruksen aiheuttamat rajoitukset kuitenkin pakottivat luopumaan tästä.

1.1 Aiheen ajankohtaisuus ja aiheen rajaus

Opinnäytetyön tilannut päiväkotitoiminta on mukana kunnassa meneillään olevassa liikkuva varhaiskasvatus -hankkeessa ja sitä kautta toiveena tuli esiin, että opinnäytetyö liittyisi metsässä liikkumiseen ja ennen kaikkea lasten näkökulmaan. Päiväkotitoiminta toivoi, että opinnäytetyössä selvitetäisiin lasten mielipiteitä liittyen metsässä toimimiseen ja päiväkodin metsäretkiin.

Kun päiväkodilla oli näin selkeä toive, oli aiheen rajaus melko helposti hahmoteltavissa. Lasten näkökulman selvittäminen onnistuu parhaiten kysymällä ja kuuntelemalla lapsia, joten haastattelumuotoista aineistonhankintaa oli toimivaa käyttää tässä opinnäytetyössä.

2 VARHAISKASVATUS

Tämän tutkimuksen tietoperusta tulee pitkälti varhaiskasvatuksen parista. Koska tutkimuksen kohteena on päiväkodin metsäretket ja nimenomaan lasten kokemukset ja näkemykset aiheesta, on luonnollista, että varhaiskasvatus on vahvasti esillä. Koska tutkimuksessa haastatellaan lapsia, myös lasten osallisuus on tärkeässä osassa tutkimuksen tietopohjaa.

Käsitteenä sana ”varhaiskasvatus” on ollut suomen kielessä vuodesta 1974 lähtien.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan koulutuskomitea kehitti sanan vastamaan englanninkielistä *early childhood education* -termiä. (Eerola-Pennanen; Vuorisalo; & Raittila, 2017, s. 21)

Opetushallituksen (2020) määritelmän mukaan varhaiskasvatus on kasvatuksen, hoidon ja opetuksen sisältävä kokonaisuus, jossa pedagogiikka on erityisesti keskiössä. Varhaiskasvatuksen tehtäviä ovat esimerkiksi lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen, lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä lasten huoltajien tukeminen kasvatustyössä ja heidän työssäkäyntiin ja opiskeluun osallistumisen mahdollistaminen. Varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatustilain (Varhaiskasvatustilain 540/2018). Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. Päiväkotitoimintaa toteutetaan päiväkodissa, perhepäivähoitoa perhepäiväkodissa ja avointa varhaiskasvatustoimintaa sille soveltuvassa paikassa.

Valtakunnalliset *Varhaiskasvatuksen perusteet* ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat tehdään *Varhaiskasvatuksen perusteiden* pohjalta. Opetushallitus päättää perusteista varhaiskasvatuslain mukaisesti. (OKM, n.d.)

Jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle tehdään varhaiskasvatussuunnitelma, johon on kirjattu lapsen kehitystä, oppimista ja kasvua tukevat tavoitteet, sekä mahdolliset tuen tarpeet. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa on varhaiskasvattajien selvitettävä jokaisen lapsen mielipiteet ja mahdolliset toiveet. Lasten huoltajilla on myös oikeus osallistua ja vaikuttaa lapsen varhaiskasvatukseen. (OKM, n.d.)

2.1 Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

Ympäristökasvatus voidaan määritellä kasvatukseksi, jossa pyritään saamaan ihmiset lisäämään ympäristömyönteisiä asenteitaan, sekä saattamaan ihmiset tietoisiksi riippuvuudestaan ympäristöön (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 20). Ympäristökasvatus tähtää lasten luontosuhteen vahvistamiseen ja lasten ohjaamiseen kohti kestäväää elämäntapaa. Aikuiset ja lapset pyrkivät yhdessä rakentamaan ekologisesti kestäväää yhteiskuntaa. (Nykänen & Kinnunen, 1992, s. 37)

Ympäristökasvatus on ympäristöön kohdistuvien asenteiden, valmiuksien, tietojen ja taitojen siirtämistä, samalla vahvistaen ympäristötietoisuutta (Hiltunen & Konivuori, 2005, s. 13). Ympäristökasvatuksen voidaankin sanoa olevan ympäröivää maailmaa kunnioittava tyyli toimia (Nykänen & Kinnunen, 1992, s. 37). Ympäristökasvatukseen katsotaan kuuluvan kaikki ympäristötietoisuuteen, sen lisääntymiseen ja ympäristöä säästävään elämäntapaan liittyvät asiat (Matikainen, 2008, s. 155).

Varhaiskasvatus pyrkii ylläpitämään lasten kiinnostusta luontoon ja sen monimuotoisuuteen. Aikuisten vastuu on tehdä päätöksiä siitä, missä määrin luontoa käytetään osana lasten kasvatusta ja kehitystä. (Aho, 1987, s. 32) Luontosuhteen perustuessa tietoon ja tunteeseen, lapsi kokee itsensä osaksi luontoa (Nykänen & Kinnunen, 1992, s. 37). Ympäristökasvatuksessa mietitään luonnon arvostamista ja luonnosta huolen pitämisen tärkeyttä (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 142).

Ympäristökasvatus osana varhaiskasvatusta tähtää antamaan lapsille myönteisiä kokemuksia ympäristöystävällisen arjen eri toimintatavoista. Lapsille pyritään antamaan eväitä toimia tulevaisuudessa demokraattisen yhteiskunnan ympäristötietoisina ja kestävän arjen toimintatavat tiedostavina jäseninä. (Raittila, 2016, ss. 210—212) Ympäristökasvatuksen tarkoituksena on ohjata esimerkiksi yhteisöjä ja yrityksiä muuttamaan omaa toimintaansa kestävän kehityksen arvojen mukaisiksi. Kestävän kehityksen ajatus on erottamaton osa ympäristökasvatuksen termiä. (Keski-Suomen ympäristökasvatus, 2019)

Ympäristö ja luonto käsitetään usein arkikielessä samaa tarkoittavina sanoina. Niin myös tässä opinnäytetyössä, vaikkakin kyseiset käsitteet ovat usein tarkempaa pohtimista vaativia. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 17) Esimerkiksi termillä ”rakennettu ympäristö” tarkoitetaan ihmisen muokkaamaa luontoa. ”Luonnonvarainen ympäristö” taas tarkoittaa ei-rakennettua ympäristöä. Erilaisina ympäristöinä käsitetään myös toimintaympäristöt, kuten leikki- ja työympäristö tai esimerkiksi päiväkodin ympäristö. Ihmiset myös muodostavat ympärillemme sosiaalisen ympäristön. (Nykänen & Kinnunen, 1992, ss. 7—8) (Rosenberg, 1993, ss. 2—3)

2.2 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuuden voidaan määritellä olevan ihmisen oma kokemus päättämisestä tai asioihin vaikuttamisesta, sekä edellä mainituista kokemuksista syntyväksi sitoutumiseksi. Se on myös ihmisen kokemus omista kyvyistään ja niiden riittävydestä, oman roolin tärkeäksi tuntemista ja oman yhteisön sisällä vastuun saamista. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 47)

Lasten osallisuudella tarkoitetaan tilanteita, joissa lapset pääsevät itse vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin. Kun varhaiskasvatustalakea päivitettiin vuonna 2015, sinne kirjattiin, että lapselle on taattava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. Käytännössä lapselle olisi annettava mahdollisuuksia suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa varhaiskasvatuksessa. (Turja & Vuorisalo, 2017, ss. 43—45)

Lapsen osallisuuden toteuttaminen vaatii lapselta tarpeeksi tietoa kulloisestakin aiheesta. Jotta lapsi voisi esittää varteenotettavia ehdotuksia, on hänellä oltava riittävästi tietoa ja ymmärrystä aiheesta. (Turja & Vuorisalo, 2017, ss. 48—49)

3 METSÄPEDAGOGIIKKA

Metsässä toteutettava varhaiskasvatus tarjoaa lapselle rikkaan ympäristön kehittyä fyysisesti ja sosiaalisesti. Alle kouluikäisten lasten oppiminen tapahtuu pääosin leikin varjolla ja paikkoja tutkien. Metsien luonto tarjoaa eläin- ja kasvikannallaan lapsille virikkeitä, joiden kautta he huomaamatta oppivat tutkiessaan metsän erikoisuuksia. (Raittila, 2016, ss. 215—216)

Suomessa ensimmäinen metsätoimintaan erikoistunut päiväkotialoitus aloitti vuonna 1999 ja tämän jälkeen metsäpäiväkoteja on perustettu runsaasti ympäri Suomen. Metsäpäiväkotien toiminta on hyvin monimuotoista. Osassa päiväkoteja on ryhmiä, jotka ovat vain osan päivästä ulkona ja palaavat päiväkodille syömään. Toiset ryhmät taas ovat lähes omia yksiköitään, joilla on tukikohtana esimerkiksi pieni mökki. Suomessa metsäpäiväkodeille yhteistä on pedagoginen työskentely: lasten mielikuvitukselle annetaan tilaa ja vahvistetaan lasten luontosuhdetta. Metsässä liikuttaessa lasten fyysiset ja sosiaaliset taidot kehittyvät. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 109—110)

Nykypäivänä metsäpedagogiikka on hyvin laaja-alaista ja jokaisessa sitä toteuttavassa maassa toiminta on hieman erilaista. Saksassa, jossa metsätoiminta on todella suosittua, on perustettu jo metsäkoulujakin. Metsäpäiväkodeissa päivät kuluvat lähes poikkeuksetta ulkona. Metsäryhmillä on tukikohtana pieni mökki tai asuntovaunu metsässä ja sisällä ollaan vain äärimmäisessä tilanteessa, esimerkiksi vaarallisen kovan myrskyn aikana. Myös Britannia noudattelee samoja toimintamalleja kuin Saksassa ja esimerkiksi Skotlannissa metsätoiminta ja siihen liittyvä tutkimuksellinen ote on kirjattu maan opetussuunnitelmaan (suunnitelma koskee ikävuosia 3-18). (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 107—108)

3.1 Leikki

Leikkiessään lapselle muodostuu tunne mahdollisuudesta nauraa, iloita ja rentoutua (Vakkuri, 1999, s. 21). Lasten leikit syntyvät heidän omien ajatusten ja ympäristön avulla. Leikki-idea on kaiken perusta. Se on enemmän kuin itse leikin aihe, koska leikki-ideassa esille tulee selkeä ajatus siitä, mitä tapahtuu, mitä leikkiin tarvitaan ja mitä leikitään. Ilman leikki-idea ei leikkiä pääse

syntymään. (Hintikka;Helenius;& Vähänen, 2004) Aikuisen on tärkeää tiedostaa ja ymmärtää, ettei lasta pidä eikä tarvitse koko ajan ohjata ja kehottaa leikkimään (Riihonen, 1999, s. 12).

Myös omien vanhempien ja muiden tuttujen aikuisten sekä vanhempien lasten tavat tuovat vaikutteita lasten leikkeihin. Esimerkiksi metsästysleikit ovat mielestäni luonnollinen leikki maaseudulla asuvien lasten arjessa. Pääasiallisestihan leikit ovat lasten mielikuvitusten tuotteita ja jokaisen lapsen luovuus esiintyy leikkiaiheiden runsautena (Kahri, 2003, s. 7). Leikki muodostaa lasten omaa kulttuuria, joka on yksi osa yhteiskunnan muita kulttuureita (Lehtinen, 2003, s. 26). Leikki onkin kulttuurisidonnainen asia ja lasten leikit toteutuvat omalle kulttuurilleen tavanomaisten tapojen ja asioiden mukaisesti (Kalliala, 2006, s. 24).

Lasten ajattelulle ja henkiselle kasvulle leikillä on kehittävä vaikutus. Leikit edistävät lapsen persoonan, mielikuvituksen ja abstraktin ajattelun kehitystä. Samalla lapsi oppii leikkien lomassa ”ajattelemaan”. (Heikka;Hujala;& Turja, 2009, ss. 24—25)

Lasten leikkiympäristöllä on suuri vaikutus lasten leikkeihin. Sen tulee sisältää erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia ideoida ja toteuttaa monipuolisia leikkejä. Leikkiympäristön tärkeys olisi hyvä muistaa niin ulkona kuin sisälläkin. Lasten kannalta on tärkeää, että he voivat vapaasti valita, millaisilla välineillä ja miten he haluavat leikkiä. (Ojanen;Ritmala;Siven;Vihunen;& Vilen, 2013, ss. 200—201)

Kun lapset itse saavat päättää omat leikkinsä, niiden toteutustavat sekä leikkikaverinsa, on toiminta omaehtoista leikkimistä. Omaehtoisen leikin vaatimus on se, että lapsi leikkii sellaisen kanssa, jota hän voi mallintaa leikkiessään. Omaehtoinen leikki kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ja tukee lapsen omia tavoitteita leikin tason kehityksessä. (Hujala, 2011, s. 69)

3.2 Päiväkotimetsä

Päiväkotimetsällä tarkoitetaan päiväkodin läheisyydessä sijaitsevaa metsää, johon päiväkodin metsäretket pääasiassa suuntautuvat. Päiväkotimetsää määriteltäessä siihen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi metsän sijainti suhteessa päiväkotiin, helppo ja nopea saavutettavuus sekä

metsän pysyvyys. Päiväkotimetsäksi kelpaa siis mikä tahansa metsäalue, kuten luonnonsuojelukohde tai virkistysalue, joka on lähellä päiväkotia ja johon varhaiskasvattajien on helppo ja nopea siirtyä lasten kanssa. Päiväkotimetsän käyttö on ahkeraa, jos metsä sijaitsee alle 300 metrin päässä päiväkodista. Lapsilta kysyttäessä, hyvä päiväkotimetsä koostuu muun muassa seuraavista elementeistä: vedestä, kiipeilypuista ja näköaloista, leikki- ja rakennusmateriaaleista ja piilopaikoista sekä tilasta monille lapsille. (Sahi, 2014, ss. 10–14)

Tutkimuksessa mukana olevan päiväkodin metsäalue sijaitsee noin 200 metrin päässä päiväkodin pihasta ja siirtyminen metsään on turvallista. Ylitettävänä on vain yksi, rauhallinen kylätie. Muuten reitti metsään kulkee pellon reunaa pitkin.

Varhaiskasvatuslaissa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2018) on määritelty varhaiskasvatuksen tavoitteet, joista yhtenä on kehittävän, oppimista edistävän, terveellisen ja turvallisen varhaiskasvatusympäristön varmistaminen. Tämä on hyvä ottaa huomioon varhaiskasvatuksessa metsäretkiä ja päiväkotimetsää suunniteltaessa.

4 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Metsätoimintaa varhaiskasvatuksessa on tutkittu vielä melko vähän ja pääosin tutkimukset keskittyvät siihen, mitä hyötyä lapsille on metsätoiminnasta. Suuri osa varhaiskasvatuksessa tapahtuvan metsätoiminnan tutkimusten mielipiteistä ja ajatuksista on kerätty kasvattajilta. Lasten näkökulmaan ja ääneen on perehdytty vain vähän.

Lapsinäkökulmaa on kuitenkin tutkinut esimerkiksi Heidi Ojala opinnäytetyössään ”Lasten ja kasvattajien ajatuksia metsätoiminnasta ja sen kehittämisestä” (Ojala, 2018). Hänen haastattelemansa lapset toivat esiin metsän mahdollisuudet leikkien osalta; kuinka metsässä voi leikkiä sellaisia leikkejä, joita tavallisessa päiväkodin sisä- ja ulkoympäristössä ei ole mahdollista leikkiä, esimerkiksi sääntöjen tai tilanpuutteen vuoksi. Metsä koettiin myös välillä pelottavaksi, mutta pääasiassa kasvattajien läsnäolo riitti tuomaan turvallisuudentunteen metsässä. Lapset myös kokivat, että metsässä kaikki ovat toistensa kavereita.

Lapsia ovat haastatelleet Tiina Isoaho & Jenna Puntanen osana opinnäytetyötään ”Metsä oppimisen mahdollistajana varhaiskasvatuksessa” (Isoaho & Puntanen, 2018). Haastatteluissa lapsilta on kysytty mielipiteitä metsässä toimimisesta. Kysymysten aihealueet liikkuvat leikkimisestä eläinten kohtaamiseen ja sääntöihin metsässä. Lapset kokivat metsän mielekkäänä ympäristönä, johon on mukava mennä säällä kuin säällä. Esiin nousi myös vapaan leikkimisen suosio ja mielekkäintä metsässä oli majojen rakentaminen. Tutkijat myös havainnoivat lasten toimimista metsässä osana varhaiskasvatusta.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää lasten mielipiteitä päiväkodin metsäretkistä ja metsässä toimimisesta. Tavoitteena on saada lapsilta tietoa siitä, mitä he ajattelevat metsässä toimimisesta, mistä he metsässä ollessaan pitävät, mitä he haluaisivat metsässä tehdä nykyisen toiminnan lisäksi sekä onko joitain asioita, joita lapset eivät haluaisi enää tehtävän metsäretkillä.

Idea opinnäytetyön aiheesta syntyi, kun otin yhteyttä eteläpohjanmaalaiseen kuntaan ja kysyin tarvetta opinnäytetyölle. Tiedustelussa kerroin omat vahvuuteni varhaiskasvatuksessa ja sitä kautta löysimme aiheeksi lasten mielipiteiden selvittämisen metsäretkistä ja metsässä toimimisesta.

Tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymykset ovat seuraavat: Mitä lapset ajattelevat metsästä oppimis- ja toimintaympäristönä etelä-pohjanmaalaisessa päiväkodissa? Mitä kehittämisideoita lapsilla on liittyen toimintaan päiväkodin metsäretkillä?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla. Haastattelun lapsia avoimen haastattelun keinoin, jolloin sain kerättyä välitöntä aineistoa siitä, mitä lapset ajattelevat päiväkodin metsäretkistä. Haastatteluiden sisältö litteroitiin ja analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

6.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus kuvaa todellista elämää. Tutkimuskohdetta pyritään tarkastelemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Voidaankin sanoa kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena olevan tosiasioiden löytäminen ja paljastaminen. (Hirsjärvi;Remes;& Sajavaara, 2009, ss. 160—161)

Vilka (Tutki ja kehitä, 2015, s. 118) sanoo, että laadullisessa tutkimuksessa on tehtävä selvä ero sen suhteen, tutkitaanko kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. Käsitys ja kokemus jostakin asiasta saattaa poiketa hyvinkin paljon toisistaan. Kokemus on ihmisen omaa, eikä kukaan muu voi täysin jakaa sitä samanlaisena. Käsitys taas on enemmänkin yleinen ajattelumalli jostakin asiasta. Tästä syystä on hyvä olla selvillä, tutkiiko käsitystä vai kokemusta, ennen kuin asettaa tutkimuksellista ongelmaa ja tutkimuksen tavoitteita. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan lasten kokemuksia metsäretkistä.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että sen aineisto kerätään luonnollisissa tilanteissa. Aineisto kerätään tarkoituksella valitulta kohderyhmältä ja käytetään sellaisia aineistonhankintamenetelmiä, joissa tutkittavat voivat tuoda esiin oman näkemyksensä juuri sellaisena, kuin he sen tiedostavat. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan odottamattomia tuloksia, ei vain testata hypoteesien paikkansapitävyyttä. (Hirsjärvi;Remes;& Sajavaara, 2009, s. 164)

6.2 Lapsinäkökulmainen tutkimus

Lapsuustutkimus käsitteenä on yläkäsite tarkemmille tutkimussuuntauksille. Termi sinällään kertoo jo tutkimuksen kohteen yksinään. Lapsinäkökulmainen tutkimus on tarkempi suuntaus, joka keskittyy lasten mielipiteisiin ja ajatuksiin. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa lapset ovat tiedon kantajina ja jakajina. (Köngäs, 2018, s. 63)

Lapsuustutkimuksessa luottamuksella on suuri rooli. Tutkimukseen osallistuvilla lapsilla on oltava haastattelutilanteessa samat ja yhtä suuret oikeudet kuin aikuisillakin ja lapsia kohtaan on suhtauduttava kunnioittavasti. (Lehtinen, 2000, s. 49)

6.3 Aineiston hankinta

Keräsin aineiston haastattelemalla lapsia kahden päivän aikana kesäkuussa 2020. Haastatteluihin osallistui yhteensä 15 lasta. He olivat iältään 3-7-vuotiaita. Haastattelut olivat kahta lukuun ottamatta avoimia yksilöhaastatteluja, joihin olin tehnyt haastattelurungon valmiiksi. Muutama lapsista hieman arasteli tilannetta, joten toteutimme heidän kanssaan haastattelut parihaastatteluna. Lapselle tutuista kavereista koostuva ryhmä voi lieventää tilanteen jännittävyttä (Lehtinen, 2000, s. 60). Etenkin lasten kanssa haastattelu voisi olla tarkoituksenmukaista toteuttaa myös ryhmähaastatteluna, koska lapset saattavat vierastaa haastattelutilannetta (Hirsjärvi;Remes;& Sajavaara, 2009, s. 2011). Toisaalta lapset myös herkästi alkavat ryhmässä mukailla toistensa mielipiteitä, jolloin ryhmähaastattelussa saattavat ujommat lapset jäädä sosiaalisesti rohkeampien lasten varjoon, eivätkä välttämättä uskalla tuoda omia ajatuksiaan julki.

Haastattelun etuna on se, että tiedonkeruu on muokattavissa tilanteen mukaan (Hirsjärvi;Remes;& Sajavaara, 2009, s. 205). Haastattelussa joustavuus on myös suurena hyötynä; haastattelijan on mahdollisuus muokata kysymysjärjestystä näkemyksensä mukaan. Haastattelijalla voi myös haastattelun aikana havainnoida sitä, kuinka haastateltava asiat ilmaisee. Ilmeiden, äänenpainojen tai eleiden tulkitsemisessa on oltava kuitenkin tarkkana saavutetaanko niillä juuri kyseisen tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 84–86) Haittapuolena haastattelussa on esimerkiksi se, että haastateltava saattaa muokata vastaustaan sen mukaan,

mikä on yleisesti hyväksyttyä ja suotavaa vastata (Hirsjärvi;Remes;& Sajavaara, 2009, ss. 205—206)

Haastattelukysymysten laatimisessa on syytä olla huolellinen, etenkin lasten kanssa. Kysymykset on luotava niin, ettei niihin olisi mahdollista vastata vain sanoilla ”kyllä” tai ”ei”. Laadullisessa tutkimuksessa haastatteluiden osalta tärkeää on sisällön laajuus, ei niinkään haastatteluiden lukumäärä. (Vilka H. , 2015, ss. 128—130) Erityisen tarkkana tutkijan täytyy olla lasten ja ennen kaikkea arkojen ja ujojen lasten kanssa haastattelua toteutettaessa. Kaikkien ääni on mahdollista saada kuuluviin, mutta se vaatii tutkijalta herkkyyttä toimia lasten kanssa. (Turtiainen, 2001, s. 10)

Haastattelurungon kysymykset pyrin laatimaan siten, että lapset pääsisivät kertomaan vapaasti ajatuksistaan liittyen metsäretkiin päiväkodissa. Joidenkin lasten kanssa keskustelin paljon myös aihealueen ulkopuolisista asioista, jotka jätin litteroinnissa huomioimatta. Toiset lapset halusivat kertoa paljonkin, kun taas toisilla vastaukset olivat lyhyitä, korkeintaan parin virkkeen mittaisia. Tässä näkisin, että vastaajien ikä oli jossakin määrin yhteneväinen vastausten pituuden ja sisällön suhteen.

Haastattelut toteutettiin muista lapsista hieman erillään rauhallisessa tilassa, jotta erilaiset häiriötekijät saatiin minimoitua. Tila oli kuitenkin lähellä lasten normaalia toimintaympäristöä päiväkodin sisällä ja näin ollen tilanne ei muodostunut heille liian jännittäväksi. Lapset tulivat haastatteluun mielellään ja vain muutamaa lasta täytyi hieman päiväkodin työntekijöiden kanssa suostutella. Lopulta hekin kuitenkin tulivat hyvillä mielin.

Lapset olivat haastattelutilanteessa rauhallisia ja käyttäytyivät jopa rutiininomaisesti.

Menessämme haastattelutilaan, jokainen istui ilman eri pyyntöä heille varatulle tuolille ja he olivat poikkeuksetta hyvin rauhallisia. Aloitin haastattelut vanhimmista lapsista. Uskon, että tällä oli rauhoittava vaikutus nuorempiin lapsiin, kun he näkivät, ettei kyse ole mistään ihmeellisestä.

Haastattelun aluksi jutustelimme esimerkiksi siitä, kuinka päivä on mennyt ja mitä on jo ehditty tekemään. Halusin, että lapsi tuntee olonsa mukavaksi ja samalla hieman tottuksi jo kertomaan minulle kysymistäni asioista. Lasten kanssa keskustelu jatkui melko luontevasti haastatteluun, koska pääasiassa lapset vain vastailivat, mitä milloinkin kysyin. He eivät niinkään esittäneet

kysymyksiä tai poikenneet kysymysteni aihepiiristä. Kallialan (1999, ss. 70—74) mukaan lasten haastattelemisessa on tärkeää, ettei tilanne vaikuta kuulustelulta tai kyselemiseltä, vaan enemmänkin hyväntuuliselta haastelemiselta. Hänen mukaansa lasten kanssa täytyy tulla juttuun.

Koen, että tulin jokaisen lapsen kanssa hyvin juttuun. Vanhemmat lapset luonnollisesti osasivat puhua hieman monimutkaisemmin ja kertoa asioista tarkemmin, mutta jokainen lapsi kertoi ainakin jotain. On otettava myös huomioon se, että toiset lapset ovat luonnostaan puheliaampia kuin toiset. Voi myös olla, että lasten ikä vaikuttaa siihen, kuinka luontevasti ja avoimesti he asioista haluavat ja osaavat kertoa.

6.4 Aineiston analyysi

Yleisesti aineiston analysoinnissa voi noudattaa seuraavaa järjestystä: ensin tutkija päättää, mikä aineistossa on sellaista, mikä kiinnostaa. Sen jälkeen aineisto käydään läpi ja merkataan sekä erotetaan muusta aineistosta ne asiat, jotka sisältyvät alussa tehtyyn kiinnostavuusrajaukseen. Seuraavaksi eroteltu aineisto luokitellaan, tyypitellään tai teemoitetaan. Lopuksi aineiston pohjalta tehdään yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 104)

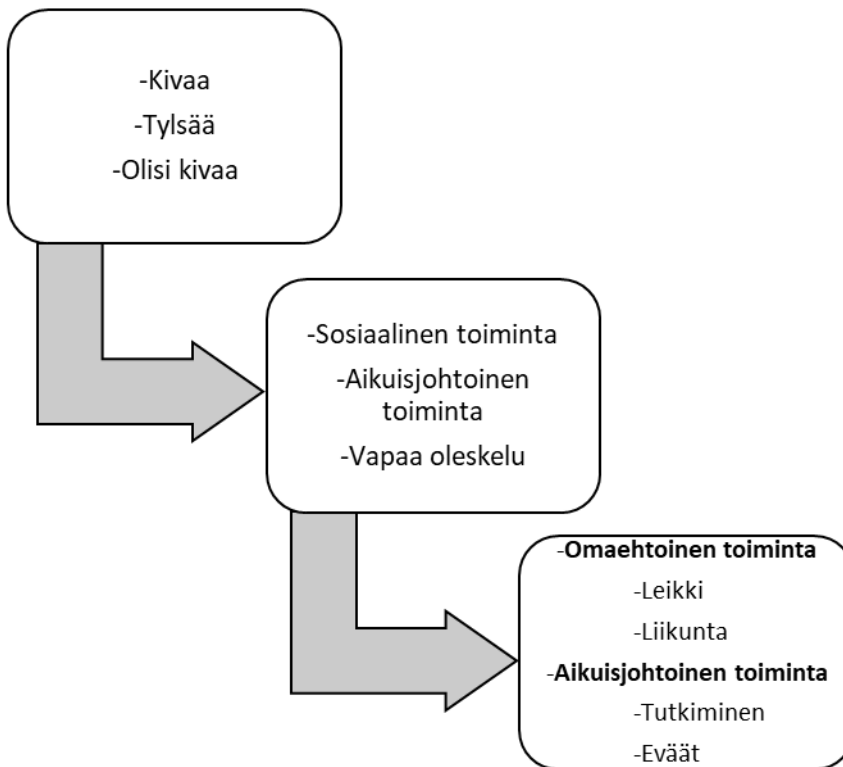
Aineiston litteroiminen on tärkeässä osassa, koska ilman sitä aineiston teemoittaminen on mahdotonta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 105). Tässä tutkimuksessa aineisto koostuu lasten haastatteluista ja siinä ollaan kiinnostuneita lasten ajatuksista koskien varhaiskasvatuksen metsäretkiä. Tästä näkökulmasta aineisto voidaan karkeasti teemoittaa aluksi kolmeen teemaan: mistä lapset pitävät metsäretkillä, mistä lapset eivät pidä metsäretkillä ja mitä kehitysideoita lapsilla on koskien tulevaisuudessa tapahtuvia varhaiskasvatuksen metsäretkiä.

Teemoittelua käytettäessä aineistosta on mahdollista nostaa esiin tutkimusongelman kannalta oleellisia teemoja. Näiden teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa voidaan sitten tutkia. Teemoittelun aluksi aineistosta tulee pyrkiä löytämään aiheita, jotka ovat tutkimusongelman näkökulmasta keskeisiä. Tällöin aineistosta on mahdollista erotella erilaisia tutkimusongelmaa selventäviä teemoja, joita aineistosta halutaan tutkia. (Eskola & Suoranta, 2014, ss. 175—176)

Aloitin aineiston analysoimisen jakamalla vastaukset kolmeen eri osaan (Kuva 1). Osat olivat mielestäni loogisia avointen haastatteluiden kysymysten kautta: mikä metsässä on ollut mukavaa, mikä siellä ei ole ollut mielekästä sekä mitä metsässä lasten mielestä olisi mielekästä tehdä vielä edellä mainittujen mukavien asioiden lisäksi. Otin sarakkeisiin mukaan lasten perustelut suorina lainauksina tuomaan lisää konkretiaa. Lainaukset myös auttoivat asiayhteyksien muistamisessa.

Tuosta taulukosta koodasin sitten lasten vastaukset kolmen eri teeman mukaan. Teemoiksi tässä vaiheessa muodostuivat sosiaalinen toiminta, aikuisjohtoinen toiminta sekä vapaa oleskelu. Osa lasten vastauksista oli laitettavissa kahden eri teeman alle, muutama olisi sopinut jopa kaikkiin kolmeen. Päädyin kuitenkin jaottelemaan aineiston sen teeman mukaan, johon ne mielestäni eniten kuuluivat.

Näiden teemojen pohjalta kävin läpi aineistoa uudelleen ja päädyin jakamaan aineiston jälleen uusiin teemoihin. Näitä olivat omaehtoinen toiminta ja aikuisjohtoinen toiminta. Alateemoiksi omaehtoiselle toiminnalle löytyivät leikki ja liikunta. Aikuisjohtoiselle toiminnalle taas alateemoiksi hahmottuivat tutkiminen ja eväät. Nämä teemat jäivät lopulta jaottelemaan aineistoa analyysissäni. Lapset itse käyttivät puheissaan jakoa tyttöjen ja poikien kesken, joten rohkenen käyttää tätä sukupuoli-jakoa myös joissakin kohdissa tarkastellessani tuloksia.

Kuva 1. Teemoitteluprosessin kulku.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta tehdessä on noudatettava hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Näitä ovat esimerkiksi aineistonhankinnan menetelmien eettinen kestävyys ja tutkimusmenetelmien, tiedonhankinnan ja tutkimustulosten johdonmukainen hallitseminen. (Vilka H. , 2015, ss. 41—42)

Tutkimuksen tekoon oli haettava lupa päiväkodin sijaintikaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä. Lupahakemuksessa esiteltiin lyhyesti tutkimuksen tarkoitus, suunnitellut toimintatavat ja tutkimuksen toimintaympäristö ja kohderyhmä. Lisäksi tutkimukseen osallistuneiden lasten vanhempia informoitiin päiväkodilla tehtävästä tutkimuksesta. Tässä informointikirjeessä myös kysyttiin huoltajien suostumus lapsen osallistumisesta tutkimukseen.

Lasten kanssa tehtävässä tutkimuksessa tutkijan on pyrittävä kehittämään sellaisia toimintatapoja, jotka suojelevat ja kunnioittavat lasta. Tutkimuksen on tuotettava sellaista tietoa, jonka avulla myös lapset ymmärtävät tutkimustuloksia. (Lehtinen, 2000, s. 48)

Tutkijan on muistettava pitää lapset lapsina. Heitä ei voi nostaa aikuisen kanssa samalle tasolle ja tarvittaessa heitä on kyettävä suojelemaan asioilta, joita he eivät vielä kykene käsittelemään. On myös muistettava, että lasten vastaukset saattavat noudattaa yleisesti vallitsevaa mielipidettä riippumatta siitä, mitä mieltä he itse ovat. Myös vasta kehittymässä oleva ulosanti saattaa vääristää sitä, mitä lapset oikeasti tarkoittavat. (Lehtinen, 2000, ss. 49—51)

7 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia ja tuoda esiin lasten ajatuksia varhaiskasvatuksen metsäretkistä. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Avointen haastatteluiden avulla kerättiin lasten ajatuksia metsäretkistä. Haastatteluita kertyi yhteensä 15.

Haastatteluihin osallistui lapsia yhdestä eteläpohjalaisesta päiväkodista. Lapset olivat iältään 3-7-vuotiaita. Avoimet haastattelut antoivat jokaiselle lapselle mahdollisuuden tuoda asiat omalla tavallaan esiin ja tämä olikin nähtävissä vastauksista. Iän ja lasten luonteiden mukaisesti osa vastauksista oli laajoja ja sisälsi paljon kuvailua, kun taas toiset lapset vastasivat kysymyksiin hyvin lyhyesti.

Vastauksista on todettavissa lasten yksilöllisyys ja luonteiden tuomat erot mielenkiinnon kohteissa. Jokin asia voi olla toiselle mielekästä ja toiselle taas epämiellyttävää. Tutkimustulosten myötä tiivistyi ajatus siitä, että pääosin lapset kuitenkin nauttivat metsässä leikkimisestä ja nimenomaan siten, että voivat itse päättää leikit.

7.1 Omaehtoinen toiminta

Lasten vastauksista suuri osa koski vapaan leikkimisen ja olemisen eri muotoja. Niin hyvissä kuin negatiivissakin asioissa oli paljon sellaisia vastauksia, joissa korostui lasten keskinäinen vuorovaikutus. Lisäksi esille nousi ympäristön, eli tässä tutkimuksessa metsän, vaikutus leikkeihin. Aineistosta on myös havaittavissa, että metsän antamat erilaiset mahdollisuudet tuottavat liikunnallisia leikkejä ehkä tavallista päiväkotipihaa enemmän ja ainakin leikit ovat hieman erilaisia kuin rakennetussa ympäristössä.

Lasten kertoman mukaan he sekä nauttivat metsässä kaikkien yhteisistä leikeistä, että tarvitsevat leikkejä myös pienemmissä ryhmissä. Vastauksissa kerrottiin paljon leikkejä, joita on metsässä mukava leikkiä. Eniten negatiivisia vastauksia kerääntyi kuitenkin leikkimiseen liittyen ja tarkemmin sanottuna siihen, kuka leikkii, mitä leikitään ja kenen kanssa leikkiminen tapahtuu.

Osa tytöistä kertoi, että he kokevat poikien pilaavan tyttöjen keskinäisiä leikkejä. Poikien vastauksissa oli muutama hieman samansuuntainen kommentti, joskin ne liittyivät enemmän erimielisyyksiin yhteisissä leikeissä. Tyttöjen keskuudessa oli myös ollut jonkin verran eriäviä mielipiteitä siitä, kuka otetaan kulloinkin leikkeihin mukaan ja kuka ei. Lapsilla oli myös kokemuksia, että he jäävät yksin sellaisina päivinä, jolloin heidän tietty kaverinsa on poissa päiväkodista.

Mieltymyksissä leikkien suhteen oli nähtävissä eroja tyttöjen ja poikien kesken. Siinä missä pojat tykkäsivät esimerkiksi sotaleikeistä, tytöt pitivät kotileikkiä mielekkäänä. Aivan näin karkeaa jakoa ei kuitenkaan ollut, vaan myös kaikkien yhteisistä leikeistä tykättiin ja niitä jopa toivottiin. Aineistosta on havaittavissa, että lapsille uudessa paikassa turvaa tuovat myös kaikkien yhteiset leikit. Alla muutama suora lainaus lasten vastauksista:

Mä voisin sanoa tytöille, että niiden pitää sopeutua leikkimään myös poikien kans.

Kerran on leikitty yhdessä että mä, A ja B oltiin jotain kissoja ja sitte kaikki pojat oli mettästäjiä ja jokku susia. Se oli kivaa.

Ku me oltii kerran eri mettässä ku yleensä ni me leikittiin jotain mitä pojat leikki nii vähä.

7.2 Aikuisjohtoinen toiminta

Lasten näkökulma aikuisjohtoiselle toiminnalle oli hieman kärjistettynä seuraava: kaikki aikuisten keksimä on pois leikkiajasta. Olen varma, että jos kysyttäisiin lapsilta suoraan, mikä aikuisjohtoinen toiminta metsässä on kivaa, vastauksia kyllä saataisiin senkin puolesta, että myös ohjattu toiminta on mukavaa.

Tämän tutkimuksen haastatteluissa lapset mielsivät suurimmaksi osaksi ohjattujen toimintojen olevan pois leikkiajasta ja ehkä sitä kautta he kokivat ne epämieluisiksi. Esimerkiksi lintujen kiikarointi mainittiin muutamaan kertaan ja kysyttäessä, oliko kiikarointi mieluista, vastaus kuului:

Ei kauheesti ku sai leikkiä vaan vähän aikaa ja kiikaroida todella paljon.

Yksi lapsista taas mainitsi mukavaksi asiaksi kiikaroinnin, joten tässäkin lasten erilaiset luonteet vaikuttavat siihen, mitkä asiat koetaan milläkin tavalla.

Tutkiminen ylipäättään nousi eväiden syönnin ohella ainoaksi positiiviseksi alueeksi aikuisten ohjaamissa toiminnoissa. Sammakonkutua oli tutkittu retkillä säännöllisesti ja se oli selvästi kiehtonut lapsia, koska asiasta osattiin kertoa monen eri metsäretken ajalta ja melko yksityiskohtaisestikin, esimerkiksi sammakoiden kehityksestä.

Tästä päättelen, että ohjattu toiminta kelpaa lapsille, kunhan toiminnan mahdollisuudet ja saavutettavissa olevat kokemukset ovat tarpeeksi maltilliset. Sammakonkutua on helppo tarkastella ja kehitystä seurata, koska se pysyy paikallaan. Lintujen kiikarointi taas voi päiväkotikäiselle lapselle olla hieman haastavaa, jo ihan kiikareista katsomisenkin osalta. Lapset kyllä toimivat ja tutkivat, kunhan siihen luodut puitteet ovat heille selkeät ja miltei leikinomaiset.

Metsässä erilaisten tehtävien teko koettiin tylsäksi. Myöskään jotkut päiväkodin pihapiirissä tai sisällä leikityt, mukavaksi todetut leikit eivät olleet mieluisia metsässä. Jollekin jo pelkkä metsään lähteminen ja sinne käveleminen olivat ikäviä ajatuksia, kun taas toisen mielestä olisi kivaa olla metsässä siihen asti, että vanhemmat tulevat hakemaan. Tässä jälleen nähdään, että lapset ovat jokainen omanlaisiaan ja vaikka suurin osa metsässä olemisesta pitäisi, ei se välttämättä ole kaikkien mieleen.

Marjojen poiminta koettiin sekä hyväksi että huonoksi jutuksi. Toiveena tulevaisuuteen oli kermavaahdon saaminen marjojen päälle ja tämän sekoituksen syöminen evääksi. Jollakin oli jäänyt ikävä kuva siitä, etteivät aikuiset olleet erikseen sanoneet, milloin saa poimia marjoja. Evääksi marjojen lisäksi toivottiin vohveleita ja tämä olikin jo aiemmin todettu hyväksi asiaksi.

Lasten toiveissa esiintyi piiloutumiseen ja etsimiseen liittyviä leikkejä. Näiden leikkien osalta on paljolti aikuisten vastuulla, mitä voidaan järkevästi ja turvallisesti metsässä toteuttaa. Metsä luo piiloutumisleikkeihin otolliset puitteet, mikä taas on valvonnan kannalta haastavaa. Lasten toiveet ovat hyvin ymmärrettävissä, sillä päiväkodin leikkiyiha ei kovin montaa piilopaikkaa tarjoa.

Toiveissa oli myös eri ikäryhmien yhteiset leikit. Tässä rajoja asettaa ainakin päiväkodin sisäiset aikataulut. Lasten vastauksista käy ilmi, että vanhemmat lapset koetaan jännittävinä ja esimerkiksi taitavina majanrakentajina. On tietysti huomioitava, että leikit pysyisivät jokaisen lapsen ikään sopivalla tasolla myös vanhimpien lasten toimesta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Voidaan sanoa, että opinnäytetyöllä saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Niin lasten yksilölliset temperamentit kuin ulkoiset tekijät, kuten kaverit, vaikuttavat siihen, millaisena lapset kokevat metsäretket. Lapset kokevat metsässä toimimisen mielekkäänä suurelta osin vapaan leikkimisen kautta.

8.1 Lasten kokemukset metsästä toimintaympäristönä varhaiskasvatuksessa

Kavereiden kanssa lapset viettävät pääosan ajastaan päiväkotipäivän aikana ja tämä näkyy myös metsäretkillä. Leikeissä ovat kaverit mukana, eikä kukaan esimerkiksi kertonut mielekkäänä ainoatakaan leikkiä, jossa ei kavereita olisi mukana. Jos kavereita on poissa päiväkodista, on olemassa mahdollisuus, että joku lapsista kokee olonsa yksinäiseksi. Päiväkodin aikuisilla on myös vastuu huomata asia ja mahdollisuuksien mukaan pitää ohjattuja tuokioita tai leikkejä, joissa kaikki pääsevät osallistumaan, eikä kenenkään tarvitse olla yksin.

Metsäretkillä, kuten missä tahansa muuallakin, riitoja tulee välillä. Tutkimukseen osallistuneet lapset kertoivat riitojen liittyvän poikkeuksetta leikkeihin jollakin tavalla. Lapset kokivat leikkivänsä usein tyttöjen ja poikien leikkejä omissa porukoissaan ja joskus he eivät kaikki mahtuneet samoihin leikkeihin. Tulkitsen vastauksia myös siten, että on olemassa mahdollisuus siihen, että esimerkiksi pojat haluaisivat leikkiä tyttöjen kanssa, mutta eivät osaa kysyä tyttöjä mukaan tai lupaa heiltä

liittyä leikkiin. Tämä saattaa johtaa siihen, että mennään häiritsemään toisten leikkejä, kun ei uskalleta, kehdata tai ymmärretä kysyä mahdollisuudesta päästä leikkiin mukaan. Uskoisin myös osaltaan siihen, että joskus lapset ajautuvat häiriköimään toisten leikkejä, kun eivät vain keksi itse mitään tekemistä.

Aikuisten johtamaan toimintaan lapsilla oli melko jyrkkä kanta. Ohjattu toiminta nähtiin paljolti vain leikeiltä aikaa vievänä ja liian pitkäkestoisena. Muutama kuitenkin nosti myös mielekkäänä toimintana esimerkiksi sammakonkudun tutkimisen. Lapset kertovat melko estoitta, mikäli eivät jostakin asiasta pidä. Uskon tässä tutkimuksessa esiintyneiden mielipiteiden olevan täysin realistisia, mutta ne eivät välttämättä tuo esiin aivan koko totuutta. Olen varma, että mikäli lapsilta olisi kysytty pelkkiä aikuisten ohjaamia toimintoja koskevia mielipiteitä, olisi mukaviakin asioita löytynyt enemmän.

Lasten kertoman perusteella aikuisten on pystyttävä pitämään toiminta metsässä leikinomaisena tai ainakin lähellä sitä. Pro Gradu –tutkielmassa ”Leikki lapsen kehityksen tukijana - Alkuopettajien antamia merkityksiä leikistä lapsen kehityksen tukijana” (Venetpalo & Tiihonen, 2012) todetaan, että alkuopettajien havaintojen perusteella lapsille on mahdollista opettaa leikin avulla melkein mitä tahansa.

Lasten osallistaminen esimerkiksi toimintaa suunniteltaessa on tähän varmasti myös toimiva keino. Lasten osallisuuden rakentumiseen liittyy vuorovaikutus muiden lasten ja aikuisten kanssa ja osallisuus toteutuu, kun lapsi pääsee kertomaan omia ideoitaan ja pääsee valitsemaan vaihtoehtoja (Järvinen & Mikkola, 2015, s. 17). Lapsille syntyy kokemus vaikuttamisesta metsäretken sisältöön ja aikuiset saavat vinkkiä erilaisten asioiden käsittelyyn lapsille mielekäästä kautta.

Metsäretkillä leikit olivat lasten puheissa pääroolissa, etenkin positiivisten kokemusten kohdalla. Lasten kertomia leikkejä tarkasteltaessa on nähtävissä, että metsäretkillä leikitään hieman eri leikkejä kuin vaikkapa päiväkodin pihassa tai sisällä. Tämä johtuu osin jo pelkästään erilaisesta ympäristöstä erilaisine virikkeineen.

Suosituimpina leikkeinä haastatteluissa esiin nousseet majanrakennus, hippaleikki ja kotileikki ovat olleet suosittuja myös opinnäytetyössä ”Metsä oppimisen mahdollistajana varhaiskasvatuksessa” (Isoaho & Puntanen, 2018, s. 66). Tästä päätellen lapsilla on myös tiettyjä leikkejä, jotka ovat suosittuja kulttuurista tai paikkakunnasta riippumatta.

Tämän tutkimuksen vastaukset ovat myös tylsien asioiden osalta samassa linjassa edellä mainitun Isoahon ja Puntasen tekemän opinnäytetyön tulosten kanssa. Paikasta toiseen siirtymiset koettiin tylsinä heidän haastatteluissaan ja nämä mainittiin myös tämän tutkimuksen vastauksissa.

8.2 Lasten kehitysehdotuksia metsäretkille

Lasten toiveet metsäretkille liittyivät eväisiin ja sellaisiin leikkeihin, joita normaalisti retkillä ei leikitä. Eväiden suhteen toiveina oli vohveleiden sekä marjojen ja kermavaahdon syöminen. Tällaiset toiveet ovat aikalailla aikuisten harkinnassa, kuinka usein ja millä tavoin toiveita voisi ottaa huomioon.

Leikkien suhteen piiloleikkien erilaiset variaatiot olivat toiveissa. Haasteita niiden toteuttamiselle metsässä tuo se, että leikkialue on vaikeasti rajattavissa ja valvottavissa. Tutussa metsäympäristössä tämä voisi onnistuakin, jos lapsille on rutiininomaista noudattaa sovittuja leikkialueen rajoja.

9 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa lasten mielipiteistä koskien päiväkodin metsäretkiä. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla lapsia yksitellen, joskin nuorimmat neljä olivat pareittain.

Haastatteluiden määrä oli mielestäni hyvä. Sisällöllisesti vastaukset antoivat hyvin tietoa lasten ajatuksista ja kokemuksista koskien päiväkotien metsäretkiä. Vastaukset olivat luonnollisesti erilaisia. Toiset vastasivat laajasti, kun taas toiset hieman suppeammin. Tärkeimpiin osioihin, kuten

mikä metsässä on kivaa tai ei ole kivaa, tuli runsaasti selkeitä ja konkreettisia vastauksia, mikä oli hyvä tutkimuksen kannalta.

Koen, että yksilöhaastatteluilla sain vastauksiin laajuutta. Ryhmähaastatteluissa olisi ollut se sudenkuoppa olemassa, että lapset olisivat alkaneet matkimaan toisiaan vastauksissaan ja jotkin eriävät mielipiteet olisivat jääneet kokonaan sanomatta. Toisaalta ryhmähaastatteluissa ujommat lapset olisivat ehkä saaneet enemmän rohkeutta tuoda asioita esille. Ryhmässä olisi ehkä myös muistettu vielä enemmän leikkejä ja tapahtumia metsäretkiltä.

Haastatteluiden lisäksi oli alun perin tarkoitus, että aineistoa täydennettäisiin havainnoimalla päiväkodin lapsiryhmien metsäretkiä. Tämä kuitenkin jouduttiin jättämään pois koronaepidemian tuomien rajoitusten myötä. Olisi ollut mielenkiintoista päästä näkemään, miten lasten vastaukset ja toiminta olisivat vastanneet toisiaan. Havainnoinnin kautta olisi myös ollut mahdollista haastatella lapsia metsässä, jolloin asiat olisivat olleet todennäköisesti kirkkaammin mielessä.

Lapsiryhmien mukana oleminen olisi myös mahdollisesti auttanut itseäni aineiston analyysivaiheessa. Kun olisin ollut metsässä lasten mukana ja nähnyt leikit niiden autenttisessa ympäristössä, olisi ne ollut helpommin hahmotettavissa aineistoa käsitellessä. Myös lasten eleistä, ilmeistä ja leikkien ilmapiiristä olisi ollut saatavilla tietoa, jota olisi voinut hyödyntää osana tutkimuksen aineistoa.

Aineistoa analysoidessa teemoittelu osoittautui hyväksi keinoksi sekä haluttujen tietojen, että aineiston perusteella. Ensimmäiset jaottelut sujuivatkin nopeasti, mutta mitä pidemmälle aineistoa analysoi, sitä hankalammalta se alkoi tuntua. Selkeitä teemoja ei meinannut hahmottaa ja oli lopulta osattava vetää raja sille, kuinka pitkälle aineistoa yrittää analysoida. Mielestäni aineisto hahmottui lopulta hyvin tämän tutkimuksen tavoitteita vastaavaksi.

Analysoidessa mieleeni tuli myös ajatuksia siitä, millaista jatkotutkimusaihetta voisi aihepiiristä nostaa esille. Lasten kaverisuhteet ja etenkin se, onko niissä havaittavissa eroa sen perusteella, onko ympäristönä tavallinen päiväkotiympäristö vai metsä. Tätä olisi mielestäni kiintoisaa tutkia, koska oman kokemukseni perusteella päiväkotipäivien tiimellyksessä konflikteja tulee useammin, kuin mitä lapset tämän tutkimuksen kysymysten myötä nostivat esille.

Myöskin sukupuolisuutta ja sen erilaista ilmentymistä metsäympäristössä olisi kiinnostavaa käsitellä. Vaikka nykyaikana ollaan menossa sukupuolettomampaan suuntaan, on päiväkodissa lasten toimesta havaittavissa vielä jokseenkin selkeät rajat poikien ja tyttöjen leikkien välillä. Se, mitä metsä tekee tälle jaolle lasten keskuudessa, olisi mielenkiintoista tietää.

Opinnäytetyöprosessin toteuttaminen tästä aiheesta oli itselleni kokonaisuudessaan motivoiva rupeama. Koen, että oli melkoinen onnenpotku löytää yhteistyötaho, jonka kanssa ajatukset liittyen opinnäytetyön aiheeseen kohtasivat näinkin hyvin. Sen kokemuksen perusteella, joka minulla ennestään oli, pystyin perustasolla ymmärtämään ja käsittelemään lasten vastauksia. Oli itselleni loistava mahdollisuus päästä syventymään lasten kertomiin niin hyviin kuin tylsiinkin metsässä toteutuviin asioihin. Lasten näkökulman saaminen toi myös itselleni paljon uutta, koska omakohtaista kokemusta lapsuuden osalta minulla ei ole. Tiedän, mitä metsässä voi tehdä ja mikä kehittää mitäkin osa-aluetta lapsen kehityksessä. En kuitenkaan osannut juurikaan sanoa, miten metsä käytännössä näyttäytyy lapsille toimintaympäristönä. Esimerkiksi tiesin vapaan leikin olevan lapsen kasvulle tärkeää, mutta sen leijonanosa lasten vastauksissa yllätti minut silti.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esille lasten ääntä ja mielestäni siinä se myös onnistui.

Lähteet

Aho, L. (1987). *Lapsi, luonto ja kasvatus*. Helsinki: WSOY.

Eerola-Pennanen, P.; Vuorisalo, M. & Raittila, R. (2017). Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa M. Koivula; A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen, *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. (ss. 21-35). Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Heikka, J.; Hujala, E. & Turja, L. (2009). *Arvioinnista opiksi: Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa*. Helsinki: Multiprint Oy.

Hiltunen, J. & Konivuori, H. (2005). *Vihreä draama*. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK.

Hintikka, M.; Helenius, A. & Vähänen, L. (2004). *Leikistä totta*. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15 p.). Helsinki: Tammi.

Hujala, E. (2011). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: Bookwell Oy.

Isoaho, T. & Puntanen, J. (2018). *Metsä oppimisen mahdollistajana varhaiskasvatuksessa*. Noudettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018100415678>

Järvinen, K. & Mikkola, P. (2015). *Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa*. Pedatieto.

Kahri, M. (2003). *Lapsen arki on leikkiä. 3—6-vuotiaat leikin maailmassa*. Kauhava: Kauhavan kirjapaino.

Kalliala, M. (1999). *Enkeliprinsessa ja itsari liukumässä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Helsinki: Gaudeamus.

Kalliala, M. (2006). *Play Culture in a Changing World*. Open University Press.

Keski-Suomen ympäristökasvatus. (15. 11 2019). *Ympäristökasvatus Suomessa ja maailmalla*. Noudettu osoitteesta <https://ksymparistokasvatus.fi/ymparistokasvatus-suomessa-ja-maailmalla/>

Köngäs, M. (2018). *"Eihän lapsil oo ees hermoja" Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa*. Noudettu osoitteesta <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63145>

Lehtinen, A.-R. (2000). *Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lehtinen, A.-R. (2003). *Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa*. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.

- Matikainen, E. (2008). Lasten orientoituminen luonnonympäristöön. Teoksessa A. Helenius & R. Korhonen, *Pedagogiikan palikat — Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen* (ss. 155—163). Helsinki: WSOY.
- Nykänen, R. & Kinnunen, J. (1992). *Taivaan merkit. Pienten lasten ympäristökasvatus*. Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Ojala, H. (2018). *Lasten ja kasvattajien ajatuksia metsätoiminnasta ja sen kehittamisestä. Luonto- ja ympäristökasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa*. Noudettu osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/156204/Ojala_Heidi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ojanen, T.;Ritmala, M.;Siven, T.;Vihunen, R. & Vilen, M. (2013). *Lapsen aika*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- OKM. (n.d.). *Vastuualueet. Varhaiskasvatus*. Noudettu osoitteesta <https://minedu.fi/varhaiskasvatuspalvelut>
- Opetushallitus. (2020). *Mitä on varhaiskasvatus?* Noudettu osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. (2014). *Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Raittila, R. (2016). Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja, *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (ss. 210—212; 215—216). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Riihonen, E. (1999). *Lapsi ja lelu*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Rosenberg, T. (1993). *Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoiton ekologinen arki*. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK ja Suomen luonnonsuojeluliitto ry.
- Sahi, V. (2014). *Koulumetsäopas*. Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto ry.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. & Vuorisalo, M. (2017). Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. . Teoksessa M. Koivula;A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen, *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (ss. 47—49). Tampere: Vastapaino.

Turtiainen, P. (2001). *Miten kuulla lasta? Esimerkinä päiväkotilasten ja koululaisten haastattelut*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Vakkuri, K. (1999). *Leikki ja luovuus*. Helsinki: BSV Kirja Helsinki.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. (2018).

Venetpalo, A. & Tiihonen, M. (2012). *Leikki lapsen kehityksen tukijana - Alkuopettajien antamia merkityksiä leikistä lapsen kehityksen tukijana*. Noudettu osoitteesta <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74725/Venetpalo.Aino%20ja%20Tiihonen.Milla.pdf?sequence=1>.

Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Liite 1: Haastattelurunko

Kuinka vanha olet?

Oletko ollut päiväkodin kanssa metsäretkillä?

Mitä metsäretkillä yleensä tehdään?

Mikä metsäretkillä on kivaa?

Mikä metsäretkillä ei ole kivaa?

Mitä metsäretkillä olisi kiva tehdä?

Mitä metsäretkillä ei olisi kiva enää tehdä?

Millainen olisi sinun suunnittelema metsäretki?

Liite 2: Informointikirje vanhemmille

Kirje opinnäytetyöstä xxxxxxx päiväkodin lasten vanhemmille

Hei!

Olen Mikko Saikkonen, sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta. Olen alun perin itsekin xxxxxx kotoisin, ja innoissani saatuani mahdollisuuden tulla tekemään opinnäytetyötä juuri xxxxxx.

Tulen siis tekemään opinnäytetyötä xxxxxx päiväkotiin, aiheena *metsä oppimisympäristönä lasten näkökulmasta*. Opinnäytetyöni tavoitteena on lyhyesti sanottuna saada tietoa siitä, mitä lapset ajattelevat päiväkodin metsäretkistä.

Opinnäytetyötäni varten haastattelen lapsia yksilöhaastattelua käyttäen. Materiaaliin ei tule lapsista muita tietoja, kuin ikä ja sukupuoli. Äänitän haastattelut, ja käsittelen äänitteitä ehdottoman luottamuksellisesti. Opinnäytetyön valmistuttua kaikki haastattelumateriaali tuhoaan.

Myöskään päiväkodin nimeä ei tule näkyville opinnäytetyöhön.

Haastattelut olisi tarkoitus toteuttaa ainakin viikolla 24. Toivon, että mahdollisimman moni lapsi voisi osallistua haastatteluihin.

Palautattehan alla olevan lupalomakkeen mahdollisimman pian päiväkodin henkilökunnalle.

Ystävällisin terveisin,

Mikko Saikkonen

Hämeen ammattikorkeakoulu

(Leikkaa irti ja palauta päiväkodille)

Lapsen nimi: _____

saa osallistua ei saa osallistua

opinnäytetyötä koskeviin haastatteluihin.

Aika ja paikka: _____

Huoltajan allekirjoitus: _____